Copyright & Creative Commons:
The copyright of articles published in the *Journal of Criminal Law and Criminology Studies* remains with the author(s). This journal is published as an open access publication, and all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0). This license permits use, redistribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and the use is non-commercial in nature.
For more information, please refer to the journal's *Open Access Policy* page.

Non-Conviction-Based Confiscation in Corruption Offences under International Law

Ehsan Shahsavari[1*], Mohammadali Ahmadipour[2], Mohammad Ghorbanzadeh[3], Seyyed Mostafa Kazerouni[4], Farhad Memarian[5], Mehrdad Savadkoohifar[6], Sara Aboee[7], Hamed Razani[8]

S.D.I.L.
The SD Institute of Law Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh Research and Study Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.22034/jclc.2025.493742.2084
Received:
20 February 2025
Accepted:
18 September 2025
Published:
6 September 2026

Abstract

Non-conviction-based confiscation is one of the mechanisms for recovering assets derived from corruption offences and is recognised under Article 54 of the United Nations Convention against Corruption. Examination of this legal mechanism is necessary because, although international law provides for various methods of confiscating assets derived from corruption offences, such methods have not always proved successful owing to their dependence on proceedings against the offender. Iran, as one of the countries affected by corruption offences, has likewise witnessed the transfer abroad of substantial criminal assets together with the offenders themselves, while attempts to recover such assets have been unsuccessful because of their focus on the offender and the absence of international mutual legal assistance agreements. Non-conviction-based confiscation may be employed where the offender cannot be proceeded against for reasons such as death, flight, or disappearance; where the proceeds or instrumentalities derived from, or used in, corruption offences are at risk of dissipation; or where the proceeds of crime have

1. (*Corresponding Author) Assistant Professor, Department of Public and International Law, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.
Email: e.shahsavari@umz.ac.ir
2. PhD in Private Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: Ahmadipour@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of Law, Payame Noor University, Tehran, Iran.
Email: m.ghorbanzadeh@pnu.ac.ir
4. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities, Semnan University, Semnan, Iran.
Email: mostafakazeroni@semnan.ac.ir
5. PhD Student in Criminal Law and Criminology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: F.memarian@gmail.com
6. MA in Criminal Law and Criminology, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: shaghasemi@outlook.com
7. MA in Private Law, Ayatollah Amoli Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.
Email: sara.aboee@gmail.com
8. MA in Criminal Law and Criminology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Email: hamedrazani@gmail.com

been transferred outside the State in which the offence occurred. As its designation indicates, this mechanism does not require a criminal conviction and is generally employed in circumstances in which the objective is to reduce the evidentiary burden borne by the party seeking confiscation. Using a descriptive-analytical method, this study seeks to identify the dimensions of non-conviction-based confiscation in relation to corruption offences under international law, to examine the rationale for recognising this mechanism alongside other forms of confiscation, and to identify the challenges and lacunae that exist in the international legal framework governing it. The principal research question is: what approach does international law adopt towards non-conviction-based confiscation in cases involving corruption offences? The findings indicate that, given the absence of express recognition of this mechanism in Iranian law in relation to corruption offences, recourse may be had to certain analogous procedural mechanisms, such as an order staying criminal proceedings pending determination of a preliminary issue, although such mechanisms differ from non-conviction-based confiscation in important respects.

Keywords: Non-Conviction-Based Confiscation, Corruption, Proceeds of Crime, United Nations Convention against Corruption, International Law.

Funding: The author(s) recived no financial support (funding. Grants and sponsorship) for the research, authorship, and/ or pouplication of this article.

Author contributions:
Ehsan Shahsavari: Validation, Supervision.
Mohammadali Ahmadipour: Methodology, Validation, Formal Analysis.
Mohammad Ghorbanzadeh: Conceptualization.
Seyyed Mostafa Kazerouni: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal Analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision, Project Administration.
Farhad Memarian: Methodology, Investigation, Writing - Original Draft.
Mehrdad Savadkoohifar: Methodology.
Sara Aboee: Validation.
Hamed Razani: Validation.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:
Shahsavari, Ehsan, Mohammadali Ahmadipour, Mohammad Ghorbanzadeh, Seyyed Mostafa Kazerouni, Farhad Memarian, Mehrdad Savadkoohifar, Sara Aboee & Hamed Razani. (2026). Non-Conviction-Based Confiscation in Corruption Offences under International Law. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 14(29), 211-229.

Extended Abstract

Non-conviction-based confiscation constitutes one of the more recent mechanisms for confiscating property and proceeds derived from criminal activities involving corruption. The significance of this legal mechanism is reflected in the case law of the European Court of Human Rights. In Dassa Foundation and Others v. Liechtenstein, the Court addressed confiscation imposed through proceedings that did not involve determination of a criminal charge and treated the measure as preventive or compensatory rather than punitive in nature. Accordingly, such proceedings did not engage the presumption of innocence under Article 6 § 2 of the European Convention on Human Rights in the same manner as proceedings determining a criminal charge. This decision illustrates that, in proceedings concerning non-conviction-based confiscation, the criminal-law presumption of innocence does not necessarily operate in the same way as it does in criminal prosecution. Another relevant decision of the European Court of Human Rights is Butler v. the United Kingdom. In that case, the Court treated a non-conviction-based forfeiture measure as preventive rather than punitive in character. The measure was intended to interrupt the circulation of money suspected of being connected with unlawful activity and was not regarded as equivalent to a criminal sanction. Accordingly, the proceedings resulting in the forfeiture order were not treated as involving the determination of a criminal charge. Similar reasoning was subsequently reflected in Gogitidze and Others v. Georgia. Non-conviction-based confiscation has nevertheless attracted criticism concerning the potential for abuse of the mechanism, tensions between human rights, particularly the right to property, and the need to prevent and combat corruption, the risk of political interference in judicial systems, and the danger of undermining fair-trial guarantees and procedural safeguards where the accused is absent from the proceedings. Concerns have also arisen regarding reversal or shifting of the burden of proof, the proportionality between the property confiscated and the corruption offences concerned, mechanisms for compensating or protecting third parties, and interference with property rights. This study employs a descriptive-analytical method and draws on authoritative library-based sources. As regards the findings, although non-conviction-based confiscation is expressly addressed by the United Nations Convention against Corruption (UNCAC), the use of this mechanism for the recovery of assets derived specifically from corruption offences has a comparatively limited history. The broader origins of the institution may, however, be traced to an older concept in the common-law tradition according to which property itself could, in certain circumstances, be treated as offending against the law and consequently forfeited to the State. More generally, the rationale for exercising jurisdiction against property rather than against a person may also be considered in light of the historical development of in rem jurisdiction. In addition to the UNCAC, international and regional instruments have developed various mechanisms relating to confiscation of criminal proceeds and instrumentalities. These include the 1988 United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, the 2000 United Nations Convention against Transnational Organized Crime, and the 2005 Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. The

international legal framework concerning confiscation has also developed alongside instruments addressing bribery of foreign public officials. Nevertheless, among the principal international anti-corruption instruments, the UNCAC contains a specific provision expressly addressing confiscation without a criminal conviction. Regional efforts have likewise been undertaken in this field. In 2014, the European Parliament and the Council of the European Union adopted Directive 2014/42/EU on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. Under that framework, confiscation ordinarily follows a final criminal conviction. However, establishing a direct connection between particular criminal proceeds and specific criminal conduct may often prove difficult, and in certain circumstances criminal assets may be at risk of dissipation or becoming inaccessible. Some legal systems therefore permit the confiscation of assets in the absence of a criminal conviction, with the relevant order being made, depending on the domestic legal framework, through criminal or civil proceedings. The study ultimately concludes that non-conviction-based confiscation of assets derived from corruption offences constitutes an important mechanism of asset recovery within the international legal framework and is expressly contemplated by the UNCAC. Iranian law does not currently provide for this legal mechanism in the same form, notwithstanding Article 54(1)(c) of the Convention, to which the Islamic Republic of Iran is a party, under which States Parties are encouraged to consider adopting measures permitting confiscation without a criminal conviction in specified circumstances. This mechanism is relevant, first, where assets derived from corruption offences are at risk of dissipation; second, where such assets have been transferred outside the State in which the offence occurred; and third, where the offender cannot be prosecuted or otherwise proceeded against because of circumstances such as death or flight. Non-conviction-based confiscation is distinct from the imposition of a criminal sanction on the individual and instead requires establishment of the requisite connection between the property concerned and criminal activity. In legal systems employing a civil standard, the relevant facts may be established on the balance of probabilities. This reduces the evidentiary burden borne by the party seeking confiscation, particularly the State, and may permit recovery of assets derived from corruption even where the evidence would be insufficient to sustain a criminal conviction. Since non-conviction-based confiscation may take the form of proceedings in rem, that is, proceedings directed against the property rather than the owner, the status and procedural rights of persons asserting an interest in the property, including third parties, assume particular importance.

کپی‌رایت مقالات منتشرشده در نشریه پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی نزد نویسنده/نویسندگان محفوظ است. این نشریه به‌صورت دسترسی آزاد منتشر می‌شود و تمامی مقالات آن تحت مجوز Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) منتشر می‌گردند. این مجوز اجازه استفاده، بازنشر و بازتولید محتوا در هر نوع رسانه‌ای را می‌دهد، مشروط بر آنکه به منبع اصلی به‌درستی استناد شود و استفاده صرفاً غیرتجاری باشد.
برای کسب اطلاعات بیشتر، به صفحه «سیاست‌های دسترسی آزاد» نشریه مراجعه فرمایید.

مصادره بدون محکومیت کیفری در جرائم فساد اداری در نظام حقوقی بین‌الملل

احسان شهسواری[1*]، محمدعلی احمدی‌پور[2]، محمد قربان‌زاده[3]، سید مصطفی کازرونی[4]، فرهاد معماریان[5]، مهرداد سوادکوهی‌فر[6]، سارا ابوئی[7]، حامد رازانی[8]

پژوهشکدهٔ حقوق

نوع مقاله: علمی ـ پژوهشی

DOI:
10.22034/jclc.2025.493742.2084

تاریخ دریافت:
۲ اسفند ۱۴۰۳
تاریخ پذیرش:
۲۷ شهریور ۱۴۰۴
تاریخ انتشار:
۱۵ شهریور ۱۴۰۵

چکیده

مصادره بدون محکومیت کیفری یکی از روش‌های استرداد دارایی‌های ناشی از جرائم فساد اداری است که در ماده ۵۴ کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد مورد پذیرش قرار گرفته است. ضرورت بررسی این نهاد حقوقی از آن جهت است که باوجود پیش‌بینی روش‌های مختلف مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد در نظام حقوق بین‌الملل، این روش‌ها به دلیل ابتنا بر شخص مجرم، موفقیت‌آمیز نبوده‌اند. همچنین ایران به‌عنوان یکی از کشورهای قربانی جرائم فساد، شاهد خروج دارایی‌های مجرمانه متعددی همراه با مجرمان بوده است و تلاش‌ها برای بازگرداندن این دارایی‌ها نیز به علت تمرکز بر شخص مجرم و نبود موافقت‌نامه‌های معاضدت قضایی بین‌المللی، با موفقیت همراه نبوده است. مصادره بدون محکومیت کیفری

۱. (*نویسنده مسئول) استادیار، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
Email: e.shahsavari@umz.ac.ir
۲. دانش‌آموخته دکتری حقوق خصوصی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: Ahmadipour@gmail.com
۳. استادیار، گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
Email: m.ghorbanzadeh@pnu.ac.ir
٤. استادیار، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.
Email: mostafakazeroni@semnan.ac.ir
۵. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: F.memarian@gmail.com
٦. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: shaghasemi@outlook.com
۷. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، واحد آیت‌الله آملی، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.
Email: sara.aboee@gmail.com
۸. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Email: hamedrazani@gmail.com

در مواردی به کار گرفته می‌شود که دسترسی به مجرم، به دلایلی ازجمله فوت، فرار یا ناپدیدشدن وی، امکان‌پذیر نباشد، عواید یا وسایل ناشی از جرائم فساد اداری یا مورد استفاده در ارتکاب آنها در معرض از بین رفتن باشد یا عواید ناشی از جرم به خارج از کشور محل وقوع جرم انتقال یافته باشد. این نهاد، همان‌گونه که از عنوان آن برمی‌آید، مستلزم صدور محکومیت کیفری نیست و عموماً در شرایطی به کار گرفته می‌شود که هدف، تسهیل بار اثبات دعوا برای طرف طرح‌کننده دعوا باشد. پژوهش حاضر با روش توصیفی ـ تحلیلی، با هدف شناسایی ابعاد مصادره بدون محکومیت کیفری در جرائم فساد در نظام حقوق بین‌الملل، بررسی چرایی پذیرش این نهاد در کنار سایر روش‌های مصادره و شناسایی چالش‌ها و خلأهای موجود در نظام حقوق بین‌الملل در ارتباط با آن انجام شده است. پرسش اصلی پژوهش این است که رویکرد نظام حقوق بین‌الملل نسبت به نهاد مصادره بدون محکومیت کیفری در جرائم فساد اداری چیست؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به عدم شناسایی این نهاد در جرائم فساد اداری در نظام حقوقی ایران، می‌توان از سازکارهای نزدیک، مانند قرار اناطه در امور کیفری، بهره جست؛ هرچند این سازکار نیز تفاوت‌هایی با مصادره بدون محکومیت کیفری دارد.

کلیدواژه‌ها: مصادره بدون محکومیت کیفری، فساد اداری، عواید مجرمانه، کنوانسیون مریدا، حقوق بین‌الملل.

حامی مالی : این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان :

احسان شهسواری: اعتبارسنجی، نظارت.

محمدعلی احمدی‌پور: روش‌شناسی، اعتبارسنجی، تحلیل.

محمد قربان‌زاده: مفهوم‌سازی.

سید مصطفی کازرونی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن ـ پیش‌نویس اصلی، نوشتن ـ بررسی و ویرایش، تصویرسازی، نظارت، مدیریت پروژه.

فرهاد معماریان: روش‌شناسی، تحقیق و بررسی، نوشتن ـ پیش‌نویس اصلی.

مهرداد سوادکوهی‌فر: روش‌شناسی.

سارا ابوئی: اعتبارسنجی.

حامد رازانی: اعتبارسنجی.

تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

شهسواری، احسان، محمدعلی احمدی‌پور، محمد قربان‌زاده، سید مصطفی کازرونی، فرهاد معماریان، مهرداد سوادکوهی‌فر، سارا ابوئی و حامد رازانی. (۱۴۰۵). مصادره بدون محکومیت کیفری در جرائم فساد اداری در نظام حقوقی بین‌الملل. مجله پژوهشهای حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۴(۲۹)، ۲۱۱-۲۲۹.

مقدمه

مصادره اموال می‌تواند مانع از این گردد که مجرمان از عواید و اموال مجرمانه در راستای ارتکاب جرائم مشابه یا سایر جرائم بهره برند (سبحانی و میرسعیدی، ۱۴۰۲: ۸۳۵). در اصطلاح مصادره را می‌توان به‌عنوان محروم نمودن دائمی مجرمان از دارایی‌ها و سایر سرمایه‌ها دانست که از طریق مراجع ذی‌صلاح به‌ویژه محاکم قضایی صادر می‌شود؛ هرچند نوعی از مصادره اموال توسط مقامات اداری بر طبق حقوق بین‌الملل صورت می‌پذیرد. مصادره اموال، علی‌رغم آنکه برخی آن را در تعارض با حقوق مالکانه دانسته‌اند، در مواردی اعمال می‌شود که بر اساس ادله قانونی و امارات قضایی، نامشروع بودن مالکیت شخص بر مال اثبات شده باشد. از این رو با توجه به اینکه حق مالکیت، حقی قانونی و مشروع است، مصادره اموال را می‌توان استثنایی بر این حق دانست که اعمال آن مستلزم احراز شرایط و مستندات قانونی لازم است (آهنگری و دیگران، ۱۴۰۰: ۱۴۶۸-۱۴۶۹).

مصادره اموال، یکی از مراحل نهایی در فرایند بازگرداندن دارایی‌های ناشی از فساد به بزه‌دیدگان به‌شمار می‌رود. از سوی دیگر پذیرش و به‌کارگیری راهکارهای مختلفی که به تسریع فرایند بازگرداندن این دارایی‌ها منجر شود، می‌تواند به‌عنوان یکی از شاخص‌های اعتبار دولت‌ها مورد توجه قرار گیرد. به عبارت دیگر استرداد دارایی‌های ناشی از فساد، به‌عنوان یکی از جلوه‌های مبارزه با فساد، می‌تواند به افزایش مشروعیت دولت و ارتقای اعتبار، جایگاه و شخصیت آن در جامعه بین‌المللی منجر شود (کاظمی و دیگران، ۱۴۰۳: ۳۱۳).

در این میان، مصادره بدون محکومیت کیفری قرار دارد که یکی از جدیدترین روش‌های مصادره اموال و عواید ناشی از فعالیت‌های مجرمانه فساد را تشکیل می‌دهد. اهمیت این نهاد آن‌چنان بوده است که در برخی از آرای صادر شده توسط دادگاه اروپایی حقوق بشر نیز بدان استناد شده است؛ برای نمونه رأی «داسا فوندیشن در مقابل لیختن‌اشتاین» (Dassa Foundation v. Liechtenstein, 2007) در ۱۰ جولای ۲۰۰۷ میلادی به شماره ۶۹۶/۰۵، در بخشی که راجع به مصادره بدون محکومیت کیفری است، اشاره می‌دارد: «توقیف اموال که درنتیجه یک فرایند حقوقی و بدون تصمیم‌گیری در ارتباط با اتهام کیفری صورت پذیرفته است، از ماهیت تنبیهی برخوردار نبوده، بلکه دارای ماهیت پیشگیرانه یا جبرانی است و از این رو این امر نمی‌تواند منتهی به اعمال اصل برائت مندرج در بند ۲ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر شود». این رأی اثبات می‌نماید که در دعاوی مرتبط با مصادره بدون محکومیت کیفری، نمی‌توان به اصل برائت که یک اماره کیفری است، استناد جست. یکی دیگر از آرای صادره دادگاه اروپایی حقوق بشر که در ارتباط با مصادره بدون محکومیت کیفری است، قضیه «بوتلر در مقابل بریتانیا»

(Butler v. the United Kingdom, 2002) به تاریخ ۲۷ جولای ۲۰۰۲ میلادی به شماره پرونده ۴۱۶۶۱/۹۸/۹ است که در آن تصریح شده است: «قرار توقیف اموال مبتنی بر عدم محکومیت کیفری یک سازکار پیشگیرانه است و نمی‌تواند با یک ضمانت اجرای کیفری مقایسه شود؛ به این دلیل طراحی شده است که جریان گردش (غیرقانونی) پول را مسدود نموده و فرض بر آن است که با تجارت بین‌المللی مواد مخدر مقابله می‌نماید. این‌چنین استنباط می‌گردد که فرایندهای رسیدگی که به صدور این قرار منتهی می‌شود، تصمیم‌گیری در ارتباط با یک امر کیفری نیست». این استدلال در رأی صادره در قضیه «گوگیتدزه و دیگران در مقابل گرجستان» (Gogitidze et al. v. Georgia, 2015, paras. 105, 121) صادره در ۱۲ مه ۲۰۱۵ میلادی به شماره پرونده ۲۶۸۶۲/۰۵ نیز تکرار شد.

البته مصادره بدون محکومیت کیفری، انتقاداتی را در ارتباط با سوءاستفاده از آن نهاد حقوقی، تنش‌ها و تعارض میان حقوق بشر (حق بر مالکیت به‌عنوان یک حق بشری)، ضرورت پیشگیری و مقابله با فساد، ریسک مداخلات سیاسی در نظام‌های قضایی، خطر نقض اصل دادرسی منصفانه و رعایت تشریفات رسیدگی به علت عدم حضور متهم در فرایند رسیدگی مطرح نموده است. همچنین نگرانی‌هایی در ارتباط با جایگزین شدن بار اثبات دعوی، تناسب اموال مصادره‌شده با میزان جرائم ارتکابی فساد، آیین جبران خسارت به اشخاص ثالث و نقض حقوق بر اموال مطرح شده‌اند (France, 2022).

۱- انواع مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد در نظام حقوقی بین‌المللی

پیش از آغاز بحث، تفاوت‌های میان مصادره سنتی و مصادره بدون محکومیت کیفری در قالب جدول زیر تبیین می‌شود؛

	مصادره بدون محکومیت کیفری	مصادره سنتی
از منظر شکلی	در این نوع مصادره، هدف اصلی نه شخص حقیقی یا حقوقی مرتکب جرائم فساد، بلکه دارایی‌های نامشروع موردنظر است.	این نوع مصادره بخشی از فرایند رسیدگی است که علیه شخص حقیقی یا حقوقی بوده و به عبارت دیگر، مصادره سنتی اموال، هدف اصلی نبوده، بلکه به دنبال محکومیت شخص مجرم پدید می‌آید.
از منظر ادله اثبات	اماره‌ای تحت عنوان «توازن احتمالات[9]»: به این معنا که به احتمال بیش از ۵۰ درصد، اموال مورد مصادره، ناشی از ارتکاب جرائم فساد بوده است.	اصل جزمی بودن: به این معنا که مصادره دارایی‌ها در این نوع مصادره به دنبال قطعیت در زمینه مجرمانه بودن آن است.

9. Balance of Probabilities

این نکته نیز باید مورد توجه قرار گیرد که، با توجه به اطلاق ماده ۵۴ کنوانسیون مریدا، می‌توان گفت مصادره بدون محکومیت کیفری در هر دو نظام حقوقی کامن‌لا و سیویل‌لا قابلیت اجرا دارد (Solórzano, 2019). با این حال با توجه به اینکه در نظام‌های حقوقی کامن‌لا، عموماً استانداردها و ادله اثبات دعوی به‌صورت سخت‌گیرانه مورد توجه قرار می‌گیرند و از سوی دیگر نهاد مصادره بدون محکومیت کیفری، استانداردهای پایین‌تری را در اثبات دعوا اقتضا می‌نماید، اجرای این نهاد حقوقی در کشورهای تابع نظام حقوقی کامن‌لا ازجمله انگلستان، ایالات متحده آمریکا، استرالیا و بخش کامن‌لای کانادا سخت‌تر بوده و با اطاله دادرسی مواجه است. در هر صورت علی‌رغم تفاوت‌های قابل توجه میان این دو سیستم، نقاط اشتراک زیادی نیز در این زمینه وجود دارد. برای نمونه در برخی نظام‌های حقوقی تابع کامن‌لا از برخی ویژگی‌های کامن‌لایی استفاده نموده‌اند، ازجمله دادگاه‌های استان کبک که از نظام حقوقی سیویل‌لا تبعیت می‌نمایند، استاندارد توازن احتمالات را که یک استاندارد کامن‌لایی است، مورد پذیرش قرار داده‌اند. در رویه قضایی برخی از کشورها نیز به این موضوع توجه داده شده است، ازجمله پرونده شرکت علیه دفتر فدرال دادگستری[10] در دیوان عالی کشور سوئیس که در آن درخواست آمریکا برای مصادره بدون محکومیت کیفری توسط دیوان عالی کشور سوئیس مورد بررسی قرار گرفت (A- Company v. Federal Office of Justice, 2006).

۱-۱- مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد مبتنی بر محکومیت کیفری

زمانی که مقامات تصمیم دارند تا دارایی‌های به‌یغمارفته را دنبال نمایند، محکومیت کیفری یکی از روش‌های ممکن است. ضابطان قضایی و مقامات قضایی در چنین روشی، به جمع‌آوری ادله، ردیابی و تأمین امنیت دارایی‌های ناشی از جرائم فساد می‌پردازند و در ابتدا دعوای کیفری را علیه اشخاص حقیقی یا حقوقی موردنظر مطرح و درنهایت حکم محکومیت کیفری را دریافت می‌کنند. پس از دریافت حکم محکومیت کیفری، مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد امکان‌پذیر خواهد بود. در برخی از نظام‌های قضایی، استاندارد اثباتی برای مصادره، پایین‌تر از استانداردی است که برای دریافت حکم معمول محکومیت کیفری لازم است. برای نمونه در نظام قضایی بریتانیا، با اینکه استاندارد «فراتر از تردید معقول[11]» برای یک حکم معمول محکومیت کیفری لازم و ضروری است، استاندارد «توازن احتمالات[12]» برای دریافت حکم مصادره و استرداد دارایی‌های ناشی از جرائم فساد کفایت می‌نماید. در برخی از نظام‌های قضایی مانند

10. Company v. Federal Office of Justice
11. Beyond a Reasonable Doubt
12. Balance of Probabilities

آلمان نیز معیارهای یکسانی را در ارتباط با هردو نوع محکومیت کیفری در نظر می‌گیرند. همکاری‌های بین‌المللی، خواه همکاری‌های رسمی و خواه همکاری‌های غیررسمی، در سرتاسر فرایند شناسایی، ردزنی و تأمین امنیت دارایی‌های ناشی از فساد در حوزه‌های قضایی خارجی و همچنین اجرای دستور نهایی قضایی مبنی بر مصادره لازم و ضروری است. با این حال در این شیوه، موانع قابل توجهی می‌توانند مانع از محکومیت و مصادره کیفری شوند، ازجمله ادله ناکافی، عدم صلاحیت یا فقدان اراده سیاسی و محدودیت‌های زمانی. به‌علاوه همان‌گونه که در ادامه گفته خواهد شد، در برخی از موقعیت‌ها که بایستی در آنها مصادره بدون محکومیت کیفری صورت بگیرد، غیرممکن است که مصادره بر مبنای محکومیت کیفری صورت گیرد، ازجمله در مواردی که امکان دسترسی به مجرم به دلایلی، ازجمله فرار از کشور محل وقوع جرم، فوت یا ناپدید شدن، وجود ندارد.

۱-۲- مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد بدون محکومیت کیفری

در ادبیات حقوقی بین‌المللی، عبارت‌پردازی‌های مختلفی برای اشاره به مصادره بدون محکومیت کیفری به‌کار رفته است؛ به‌گونه‌ای که علاوه بر این عبارت، اصطلاحاتی همچون «مصادره مدنی[۱۳]»، «مصادره جبرانی[۱۴]» و «مصادره عینی[۱۵]» نیز مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این نوع مصادره که همانند سایر روش‌های مصادره آن‌چنان‌که در ماده ۲ کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد مندرج شده است، موجب محرومیت دائمی از اموال به‌موجب حکم دادگاه یا سایر مقامات ذی‌صلاح می‌گردد، در کنوانسیون یادشده تعریفی را با خود به همراه نداشته است، اما تعاریفی توسط سایر نهادها یا ارکان بین‌المللی به چشم می‌خورد؛ برای نمونه گروه بین‌المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم (فاتف) در سال ۲۰۲۲، مصادره بدون محکومیت کیفری را به‌عنوان «یکی از روش‌های مصادره از طریق آیین‌های قضایی مرتبط با یک جرم کیفری که در آن، محکومیت کیفری مورد نیاز نیست[۱۶]» تعریف نموده است.

در هر صورت مصادره بدون محکومیت کیفری، نوع دیگری از مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد است که در حال تبدیل شدن به یک عادت بین‌المللی است و در این روش نیازی به اثبات تقصیر کیفری مجرم نیست. اگرچه معمولاً بیان می‌شود که در مصادره بدون محکومیت کیفری، یک نوع دعوای حقوقی لازم است، اما در برخی نظام‌های حقوقی مانند بریتانیا بدون نیاز حتی به یک دعوی حقوقی و به‌صرف یک ظن، امکان مصادره دارایی‌ها بدون محکومیت کیفری وجود دارد. در هر

13. Civil Forfeiture
14. In Rem Forfeiture
15. Objective Forfeiture
16. See: https://www.fatf-gafi.org/en/glossary/n-r.html

صورت در نظام‌های حقوقی مختلف، مصادره بدون محکومیت کیفری به صورت‌های مختلف مورد اشاره قرار گرفته‌اند؛ برای نمونه می‌توان به بند ۴ ماده ۵۰ قانون پیشگیری از جرم سازمان‌یافته آفریقای جنوبی اشاره نمود که مقرر می‌دارد که یک حکم مربوط به مصادره بدون محکومیت کیفری، مستقل از روند کیفری جرم انجام می‌پذیرد و از آن تأثیر نمی‌پذیرد. در توصیه‌نامه‌های شماره ۴ و ۳۸ گروه بین‌المللی مبارزه با تأمین مالی تروریسم نیز تصریح شده است که مصادره بدون محکومیت کیفری، «در چهارچوب قوانین و آیین دادرسی کیفری یا از طریق یک مجموعه قوانین خارج از قوانین آیین دادرسی کیفری» صورت می‌پذیرد (Tromme, 2019).

شق «ج» بند «الف» ماده ۵۴ کنوانسیون مریدا، که متضمن تعهدی غیرالزام‌آور است، دولت‌های عضو را ترغیب می‌کند تا اقداماتی را برای مجاز شمردن «مصادره اموال بدون وجود محکومیت کیفری، در مواردی که مرتکب به دلیل فوت، فرار یا فقدان یا سایر وضعیت‌های متناسب، امکان محاکمه نداشته باشد»، اتخاذ کنند. گروه مبارزه با تأمین مالی تروریسم (فاتف) نیز در توصیه‌نامه شماره ۱۰ خود تصریح نموده است که «دولت‌ها اقداماتی را اتخاذ نمایند که عواید یا وسایل ارتکاب جرم را بدون نیاز به محکومیت کیفری، مصادره نموده و مجرم را ملزم نمایند تا منشأ قانونی اموالی را که مشمول مصادره قرار گرفته است، تا بدانجا که این‌چنین الزامی با اصول قوانین داخلی منطبق باشد، اثبات نماید» (Financial Action Task Force, 2018). دولت‌ها امروزه از طریق تصویب قوانینی تحت عنوان «قوانین ثروت‌های اظهارنشده[۱۷]»، مصادره بدون محکومیت کیفری را در قوانین خود مورد توجه قرار می‌دهند. برای نمونه می‌توان به «قانون تأمین مالی کیفری» (UK Home Office, 2018) مصوب سپتامبر ۲۰۱۷ میلادی در بریتانیا اشاره کرد که یکی از شرایط مصادره دارایی‌های مجرم، وجود صرفِ ظن نسبت به ناشی‌شدن دارایی‌ها از فعالیت‌های مجرمانه شدید است. در این قوانین، بار اثبات دعوی تغییر پیدا کرده است و مالک دارایی‌ها ملزم است تا منشأ قانونی و مشروع دارایی‌های متنازع‌فیه را اثبات نماید. در صورت عدم اثبات یا ارائه ادله ناکافی در این زمینه، این امر می‌تواند به‌عنوان یک امکان در به‌کارگیری دعوای حقوقی علیه آن دارایی‌ها به کار گرفته شود. البته در برخی از نظام‌های حقوقی ازجمله ایتالیا، قانون موسوم به 12quinquies، تنها بعد از دو سال از لازم‌الاجرا شدنش به دلیل مغایرت با قانون اساسی، غیرقانونی اعلام شد. در هر صورت از آنجا که این روش به‌جای مجرم متوجه اموال وی است، با حمایت‌های حقوق بشری از اموال در تعارض بوده و در مواردی با نگرانی‌هایی راجع به سوءاستفاده دولت از اختیارات قانونی خود همراه استة؛ به علاوه اینکه در عمده کشورهای درحال‌توسعه که ساختار شفافیت و پاسخ‌گویی مؤثری نیز در این زمینه

17. Unexplained Wealth Laws

وجود ندارد، دست یازیدن به آن با چالش‌های عمده‌تری مواجه می‌گردد (Financial Action Task Force, 2012). این روش مصادره که اهدافی همچون ممنوعیت بی کیفرمانی و بازدارندگی از جرم را دنبال می‌نماید، با مصادره مبتنی بر محکومیت کیفری کاملاً متفاوت است. در حالی که مصادره اخیر به محکومیت کیفری نیازمند است، در مصادره نوع اول به محکومیت کیفری نیازی نیست.

۱-۳- دعوای خصوصی حقوقی

یکی دیگر از شیوه‌های استرداد دارایی‌ها، طرح دعوای خصوصی حقوقی است. دولت‌هایی که درصدد استرداد دارایی‌ها هستند، می‌توانند از این طریق، دعاوی خصوصی حقوقی را در دادگاه‌های خارجی مطرح کنند یا دعوای مطالبه غرامت، نقض قرارداد یا ایفای ناروا را اقامه نمایند. دادگاه‌های دولت خارجی در صورتی صلاحیت رسیدگی خواهند داشت که متهم، اعم از شخص حقیقی یا شخص حقوقی، تابعیت آن کشور را داشته باشد، خواه در آن کشور به ثبت رسیده باشد یا خیر. همچنین صلاحیت این محاکم در صورتی احراز می‌شود که دارایی‌های ناشی از جرائم فساد در کشور مزبور وجود داشته باشد.

۱-۴- دعاوی که از سوی دولت‌های خارجی آغاز شده‌اند

مقام صالحی که درصدد استرداد دارایی‌های مسروقه است، می‌تواند از رسیدگی کیفری یا فرایند مصادره دارایی‌ها بدون محکومیت کیفری که در کشور دیگر علیه مقامات یا اشخاص حقیقی یا حقوقی فاسد آغاز شده است، حمایت و پشتیبانی کند.

۲- مراحل مصادره بدون محکومیت کیفری در نظام حقوقی بین‌المللی

مصادره بدون محکومیت کیفری از نظر فنی از پیچیده‌ترین روش‌های استرداد دارایی‌های ناشی از جرائم فساد در نظام حقوقی بین‌المللی شناخته می‌شود. در هر صورت این روش استرداد دارایی که به‌عنوان استرداد دارایی‌های غیرمستقیم نیز شناخته می‌شود، بایستی مراحلی را طی نماید. در ادامه به این مراحل اشاره می‌شود.

۲-۱- جمع‌آوری اطلاعات و ادله و ردیابی دارایی‌ها[18]

ادله مربوط به استرداد دارایی‌ها از سوی ضابطان قضایی، تحت نظارت یا با همکاری نزدیک مقامات تحقیق و تعقیب قضایی، جمع‌آوری و دارایی‌ها ردیابی می‌شوند. علاوه بر جمع‌آوری اطلاعاتی که به‌صورت عمومی در دسترس است، ضابطان قضایی می‌توانند از روش‌های خاص

18. Collection of Intelligence and Evidence and Tracing Assets

تحقیقی نیز استفاده کنند. برخی از این روش‌ها، ازجمله نظارت الکترونیکی و نظارت بر حساب‌های بانکی، نیازمند اخذ مجوزهای خاص از دادستان یا قاضی هستند. با این حال برخی دیگر از روش‌ها ممکن است نیازمند چنین مجوزی نباشند؛ ازجمله نظارت فیزیکی، دریافت اطلاعات از مقامات دولتی و مصاحبه با شاهدان. بازرسان خصوصی از اختیاراتی که به ضابطان قضایی تفویض شده است، برخوردار نیستند؛ با این حال می‌توانند به منابع عمومی اطلاعات دسترسی داشته باشند و درخصوص برخی دعاوی حقوقی، از امکان اقامه دعوا برخوردار باشند.

۲-۲- تأمین امنیت برای دارایی‌ها[19]

در طول فرایند تحقیق، عواید مرتبط با مصادره دارایی‌ها، می‌بایستی مصون از هرگونه تخریب و جابه‌جایی و انتقال باشد. در برخی از کشورهای تابع نظام حقوقی سیویل‌لا، اختیار مربوط به دستور توقیف یا محدودیت در انتقال دارایی‌های ناشی از جرائم فساد، به دادستان‌ها، مقامات تحقیق قضایی و یا ضابطین قضایی تفویض می‌گردد.

۲-۳- همکاری‌های بین‌المللی

به این دلیل که دارایی‌های به‌یغمارفته اغلب به حوزه‌های قضایی پنهان در کشورهای خارجی انتقال داده می‌شوند، همکاری‌های بین‌المللی برای استرداد موفقیت‌آمیز دارایی‌ها، ضروری است. همچنین همکاری‌های بین‌المللی در جمع‌آوری ادله، رفع موانع موجود در مسیر استرداد، مصادره نهایی عواید و ابزار مرتبط با فعالیت‌های مجرمانه و استرداد عواید مجرمانه ضرورت دارد. همکاری‌های بین‌المللی در زمینه استرداد دارایی‌های ناشی از جرائم فساد به دو دسته همکاری‌های غیررسمی و رسمی تقسیم می‌شوند. همکاری‌های غیررسمی شامل مکاتبات و گفت‌وگوهای دوجانبه میان ضابطان قضایی، مقامات واحدهای اطلاعات مالی کشورها و همکاران قضایی و حقوقی، در چهارچوب قوانین و آیین‌نامه‌های مربوط است. این نوع همکاری، ابزار مهمی برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها در مراحل اولیه تحقیقات قضایی به‌شمار می‌رود. با توجه به ارزش بالای دارایی‌های ناشی از جرائم فساد، «ابتکار استرداد دارایی‌های مسروقه» (استار) به‌طور مشترک از سوی دفتر مبارزه با جرم و مواد مخدر ملل متحد و بانک جهانی در سال ۲۰۰۷ میلادی آغاز شد.

۳- پیشینه مصادره بدون محکومیت کیفری در نظام حقوقی بین‌المللی

صرف‌نظر از توجه کنوانسیون مریدا به مصادره بدون محکومیت کیفری، باید توجه داشت که این شیوه استرداد دارایی‌ها در زمینه جرائم فساد اداری، سابقه چندانی ندارد؛ با این حال پیشینه

19. Securing the Assets

کلی این نهاد حقوقی به مفهومی قدیمی در نظام حقوقی کامن‌لا بازمی‌گردد که بر اساس آن، هرگاه مالی ناقض قانون باشد، باید به نفع دولت مصادره شود. در هر صورت، فلسفه اعمال صلاحیت دولت‌ها علیه مال به‌جای شخص را به‌صورت کلی بایستی در حقوق دریاها مورد توجه قرار داد. افزون بر کنوانسیون مریدا، مصادره بدون محکومیت کیفری در کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و مواد روان‌گردان (۱۹۸۸)، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرائم سازمان‌یافته فراملی (۲۰۰۰)، کنوانسیون شورای اروپا درباره مبارزه با پول‌شویی، کشف، توقیف و مصادره عواید حاصل از جرم و تأمین مالی تروریسم (۲۰۰۵) و کنوانسیون مبارزه با رشوه‌دهی مقامات دولتی خارجی در معاملات تجاری بین‌المللی (۱۹۹۷) نیز مورد توجه قرار گرفته است. با این حال در میان این اسناد بین‌المللی، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه فساد تنها کنوانسیون بین‌المللی است که ماده‌ای اختصاصی در خصوص مصادره بدون محکومیت کیفری در آن پیش‌بینی شده است.

البته در این زمینه تلاش‌هایی در سطح منطقه‌ای نیز صورت گرفته است؛ ازجمله اینکه در سال ۲۰۱۴ میلادی، پارلمان اروپا و شورای اتحادیه اروپا دستورالعمل EU/۴۲/۲۰۱۴ را با موضوع «مسدودسازی و مصادره عواید و ابزارهای جرم در اتحادیه اروپا» به تصویب رساندند (European Parliament & Council of the European Union, 2014). بر مبنای این دستورالعمل، دولت‌های عضو باید مصادره این‌گونه عواید و ابزارهای ارتکاب جرم را به‌موجب یک حکم محکومیت قطعی کیفری انجام دهند. با این حال در اغلب موارد، اثبات ارتباط مستقیم میان عواید مشخص حاصل از جرم و یک رفتار مجرمانه دشوار است. افزون بر این در برخی وضعیت‌ها، خطر از بین رفتن یا عدم دسترسی به دارایی‌های مجرمانه وجود دارد. در چنین شرایطی، برخی دولت‌ها امکان مصادره دارایی‌ها را بدون نیاز به وجود حکم محکومیت کیفری فراهم کرده‌اند؛ به‌گونه‌ای که رأی صادرشده در این زمینه می‌تواند از سوی دادگاه کیفری یا حقوقی صادر شود. البته قواعد مشترکی در این زمینه وجود ندارد و می‌توان استانداردهای متفاوتی را در این خصوص متصور شد. پیش از این نیز پارلمان اروپا در قطعنامه‌ای درباره جرم سازمان‌یافته، فساد و پول‌شویی در ژوئن ۲۰۱۳ میلادی، دولت‌های عضو را به بررسی اجرای یک الگوی قانونی درباره مصادره مدنی دارایی‌ها در چنین جرائمی دعوت کرده بود (European Parliament, 2013; European Parliament, n.d). با این حال این امکان به وضعیت‌هایی محدود شده بود که در آن، بر مبنای احتمالات موجود و به‌موجب دستور قضایی، امکان اثبات این امر وجود داشت که دارایی‌ها حاصل یک فعالیت مجرمانه بوده یا در راستای آن مورد استفاده قرار گرفته‌اند. درنهایت در پی درخواست قانونگذاران دولت‌های عضو اتحادیه اروپا، کمیسیون اروپا در چهارچوب دستور کار امنیتی خود، در ۲۸ آوریل ۲۰۱۵ میلادی، مطالعه امکان‌سنجی درباره قواعد مشترک ناظر بر مصادره بدون محکومیت کیفری را آغاز کرد که مرحله

نخست این مطالعه در نیمه نخست سال ۲۰۱۹ میلادی تکمیل شد.

۴- اسناد بین‌المللی حاکم بر مصادره بدون محکومیت کیفری

در این بخش، مهم‌ترین اسناد و مقررات بین‌المللی مرتبط با مصادره دارایی‌ها بدون محکومیت کیفری بررسی می‌شود.

۴-۱- قطعنامه ۱/۴ کاسپ

این قطعنامه که در ۶ دسامبر ۲۰۰۶ میلادی مورد پذیرش قرار گرفته است، کارگروه استرداد دارایی‌ها[20] را به وجود آورد. در قطعنامه‌های بعدی مجمع عمومی دولت‌های عضو، ادامه کار کارگروه استرداد دارایی‌ها مورد تأیید قرار گرفت؛ یعنی قطعنامه ۲/۳ مورخه ۱ فوریه ۲۰۰۸ میلادی، ۳/۳ مورخه ۱۳ نوامبر ۲۰۰۹ میلادی و ۴/۴ مورخه ۲۸ اکتبر ۲۰۱۱ میلادی.

۴-۲- قطعنامه ۶/۳ کاسپ

قطعنامه ۶/۳ کاسپ یکی از قطعنامه‌های مهم مجمع عمومی دولت‌های عضو کنوانسیون مریدا بوده که در ارتباط با تقویت استرداد دارایی‌ها تصویب شده است. در ابتدای این قطعنامه تصریح شده است که «استرداد دارایی‌ها یکی از اهداف عمده و اصول بنیادین کنوانسیون مبارزه با فساد بوده و دولت‌های عضو کنوانسیون ملزم هستند تا وسیع‌ترین سطح همکاری و معاضدت را در این ارتباط اتخاذ نمایند». در ادامه، این قطعنامه از دولت‌های عضو کنوانسیون می‌خواهد تا از ابزارهای استرداد دارایی‌های مندرج در بخش پنجم کنوانسیون، حداکثر استفاده را به‌عمل آورند؛ ازجمله در ارتباط با سازکارهای اجرای احکام قضایی خارجی در زمینه مصادره دارایی‌های ناشی از فساد.

۴-۳- ابتکار فرایند لوزان[21]

ابتکار فرایند لوزان یک طرح ابتکاری است که از سوی ۳۰ دولت در همراهی با «مرکز بین‌المللی استرداد دارایی[22]» پیاده شد و هدف از آن، شناسایی چالش‌های حاکم بر استرداد دارایی‌ها است.

۴-۴- دستور کار توسعه پایدار ۲۰۳۰

دستور کار توسعه پایدار ۲۰۳۰، به ضرورت ارتقای جوامع صلح‌آمیز و باز برای توسعه پایدار، دسترسی دادن به عدالت برای همه و ایجاد نهادهای مؤثر، پاسخگو و جامع در تمامی سطوح توجه نموده است.

20. the Open-ended Intergovernmental Working Group on Asset Recovery
21. the Lausanne Process Initiative
22. the International Centre for Asset Recovery

۴-۵- اعلامیه دوحه درباره ادغام پیشگیری از جرم و عدالت کیفری در دستور کار گسترده‌تر سازمان ملل متحد، با هدف توجه به چالش‌های اجتماعی و اقتصادی و ارتقای حاکمیت قانون در سطوح ملی و بین‌المللی[۲۳]

در این اعلامیه نیز تصریح شده است که دولت‌های عضو باید تلاش کنند اقدامات مؤثری را در زمینه شناسایی، پیشگیری و مقابله با فساد اتخاذ کنند. همچنین، ایجاد سازوکارهای مقابله و پیشگیری در زمینه انتقال به خارج و پول‌شویی دارایی‌های حاصل از جرائم فساد و نیز تقویت همکاری‌های بین‌المللی و ارائه معاضدت به دولت‌های عضو در زمینه شناسایی، مسدودسازی و توقیف این‌گونه دارایی‌ها، بر مبنای کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد، باید در دستور کار قرار گیرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد اداری بدون محکومیت کیفری، یکی از مهم‌ترین روش‌های استرداد دارایی‌های حاصل از جرائم فساد در نظام حقوقی بین‌المللی است که در کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد نیز مورد توجه قرار گرفته است. این نهاد حقوقی در نظام حقوقی ایران پیش‌بینی نشده است؛ با این حال بر اساس شق «ج» بند «الف» ماده ۵۴ کنوانسیون، که جمهوری اسلامی ایران نیز عضو آن است، دولت‌های عضو به اتخاذ راهکارهایی در این زمینه ترغیب شده‌اند. این نهاد حقوقی زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که از یک سو، خطر از بین رفتن دارایی‌های ناشی از جرائم فساد وجود داشته باشد؛ از سوی دیگر، این دارایی‌ها به خارج از کشور محل وقوع جرم انتقال یافته باشند و درنهایت به دلیل فوت یا فرار مرتکب، امکان دسترسی به وی وجود نداشته باشد. مصادره دارایی‌ها بدون محکومیت کیفری از هرگونه اقدام کیفری مستقل بوده و صرفاً مستلزم اثبات این امر است که عواید یا اموال مورد نظر از طریق مجرمانه تحصیل شده‌اند. در هر صورت در چنین فرضی، رفتار مجرمانه باید بر اساس استاندارد «توازن احتمالات» اثبات شود. این امر، بار اثبات دعوا را برای طرف‌های طرح‌کننده دعوا، به‌ویژه دولت‌ها، تسهیل می‌کند و بدین معناست که امکان مصادره دارایی‌های ناشی از جرائم فساد اداری حتی در مواردی وجود دارد که ادله کافی برای صدور حکم محکومیت کیفری وجود نداشته باشد. از آنجا که در مصادره دارایی‌ها بدون محکومیت کیفری، دعوا علیه مال و نه مالک آن اقامه می‌شود، مالک مال در این فرایند به‌عنوان شخص ثالث در دعوا حضور می‌یابد.

با توجه به یافته‌های حاصل از این بررسی و ضرورت رفع خلأهای موجود در نظام حقوقی

23. the Doha Declaration on Integrating Crime Prevention and Criminal Justice into the Wider United Nations Agenda to Address Social and Economic Challenges and to Promote the Rule of Law at the National and International Levels, and Public Participation

ایران، پیشنهادهای زیر در راستای تقویت سازکارهای استرداد دارایی‌های ناشی از جرائم فساد و فراهم‌سازی امکان مصادره بدون محکومیت کیفری ارائه می‌شود.

۱- پیشنهاد می‌شود با توجه به عدم پیش‌بینی این نهاد در نظام حقوقی ایران، قانونگذار ضمن اصلاح قوانین موجود، به شناسایی مصادره دارایی‌ها بدون محکومیت کیفری بپردازد. این موضوع از آن جهت برای نظام حقوقی ایران اهمیت دارد که کشور به‌عنوان یکی از قربانیان جرائم فساد اداری مطرح است؛ از این رو هرچه سازکارهای استرداد دارایی‌های ناشی از این جرائم در نظام حقوقی ایران به‌صورت گسترده‌تر مورد شناسایی قرار گیرند، این امر می‌تواند به پیشبرد مناسب‌تر و مؤثرتر فرایند بازگشت دارایی‌های مجرمانه به کشور منجر شود.

۲- ادله اثبات دعوا در مصادره بدون محکومیت کیفری باید مبتنی بر استانداردهایی باشد که در نظام‌های حقوقی کامن‌لا و سیویل‌لا متفاوت هستند، هرچند اهداف یکسانی را دنبال می‌کنند. برای دستیابی به نتیجه‌ای واحد در تمامی روش‌های مصادره بدون محکومیت کیفری، دولت‌ها باید در نظام‌های حقوقی داخلی خود، مکانیسم‌های واحدی را در این زمینه مورد پذیرش قرار دهند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- آهنگری، محمد، علی چهکندی‌نژاد و سید محمد رضوی. (۱۴۰۰). مصادیق مصادره اموال در حقوق موضوعه ایران. فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ٤(٤).

- سبحانی، حسین و سیدمنصور میرسعیدی. (١٤٠٢). مطالعه تطبیقی مصادره مبسوط کیفری از منظر گروه ویژه اقدام مالی، اتحادیه اروپایی، انگلستان و ایران. فصلنامه مطالعات حقوق تطبیقی، ١٤(٢).

- کاظمی، سید وحید، محمد روحانی مقدم و عسل عظیمیان. چالش‌های بازگرداندن اموال و دارایی‌های ناشی از فساد در نظام حقوقی ایران. مجله پژوهشهای حقوقی، ۲۳(۵۹).

Doi: 10.48300/jlr.2023.401637.2362

ب) منابع انگلیسی

- A- Company v. Federal Office of Justice, ATF 132 II 178 (Swiss Federal Supreme Court, 2006).

- Butler v. the United Kingdom, Application No. 41661/98, 9 (European Court of Human Rights, June 27, 2002).

- Dassa Foundation v. Liechtenstein, Application No. 696/05 (European Court of Human Rights, July 10, 2007).

- European Parliament and Council of the European Union. (2014). Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. Official Journal of the European Union. EUR-Lex – Directive 2014/42/EU. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042

- European Parliament. (2013, June 11). European Parliament resolution of 11 June 2013 on organised crime, corruption and money laundering: Recommendations on action and initiatives to be taken (interim report) (P7_TA(2013)0245). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0245_EN.html?

- European Parliament. (n.d.). Common rules for non-conviction-based confiscation. European Parliament Legislative Train Schedule. European Parliament – Common rules for non-conviction-based confiscation. https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-common-rules-for-non-conviction-based-confiscation redirect

- Financial Action Task Force. (2012). Best practices on confiscation (Recommendations 4 and 38) and a framework for ongoing work on asset recovery. Financial Action Task Force – Best Practices on Confiscation,. http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf

- Financial Action Task Force. (2018). International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation: The FATF recommendations. Financial Action Task Force – FATF Recommendations. http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Best%20Practices%20on%20%20Confiscation%20and%20a%20Framework%20for%20Ongoing%20Work%20on%20Asset%20Recove

- France, Guilherme. (2022). Non-conviction-based confiscation as an alternative tool to asset recovery: Lessons and concerns from the developing world. Transparency International Anti-Corruption Helpdesk. https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Non-Conviction-Based-

Forfeiture_2022.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Gogitidze et al. v. Georgia, Application No. 36862/05 (European Court of Human Rights, May 12, 2015).
- Kaufmann, Daniel. (2005). Myths and realities of governance and corruption. In The global competitiveness report 2005–2006 (pp. 81–83). World Economic Forum. World Bank – Myths and Realities of Governance and Corruption. http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/21_Governance_and_Corruption_Kaufman n.pdf.
- Solórzano, Oscar. (2019). Enforcing non-conviction-based confiscation in Europe. Paper presented at the side event “Living up to the spirit of articles 43 and 46 UNCAC,” Eighth Session of the Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption, Abu Dhabi, United Arab Emirates.
- Tromme, Mat. (2019). Waging war against corruption in developing countries: How asset recovery can be compliant with the rule of law. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 29(2), 165-233.
- UK Home Office. (2018, February 1). Circular 003/2018: Unexplained wealth orders.